

УДК 94(477.83/.86):262.14

Світлана ФЛИС

*Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче***ОТЕЦЬ РОМАН ГУЗАН (1910 - 1992):
ІСПОВІДНИК ВІРИ, ПЕДАГОГ, ДОСЛІДНИК ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ**

У статті висвітлено життєвий шлях священника Романа Гузана, вихованця Станиславівської духовної семінарії, сотрудника парохів у селах Нижнів, Тудорів, Ковалівка, місті Надвірна й селищі Делятин, арештованого за відмову приєднатися до РПЦ й засланоного за вірність УГКЦ на спецпоселення в Хабаровський край, згодом - душпастиря «катакомбної» Церкви, викладача історії Церкви у підпільній семінарії.

Ключові слова: *отець Роман Гузан, духовна семінарія, сотрудник, катехит, заслання, хроніка церкви, катакомбна Церква.*

Отець Роман Гузан - талановитий проповідник, великий патріот, дослідник історії Церкви, душпастир з мужнім, твердим і чесним характером, у своєму житті пройшов важкий страдницький шлях з хрестом до Христа. Майже чверть століття над його могилою в м. Надвірна сходить ясна зоря. Це великий період, за який слід окреслити і переосмислити тернистий шлях о. Романа - людини надзвичайно скромної, але сповненої великого дослідницького і педагогічного таланту, який твердо стояв в обороні святої католицької віри.

Доля була неприхильною і навіть загрозливою до майбутнього священника ще з дитячих років. Роман Гузан народився 18 жовтня 1910 року в селянській сім'ї Миколи і Теклі в селі Верб'ятин тоді Бучацького повіту на Тернопільщині [1, арк. 132]. Матері своєї не пам'ятав, хіба що на катафалку. В сім'ї було троє дітей: Ромко - середущий і ще дві сестрички - Ганнуся і Настя. Поховали матір її родичі. Залишився тільки дідусь. Згодом Роман пригадував, що він малим якийсь час пас корову. Через два роки з війни приїхав у відпустку батько, влаштував дітей в сиротинець, а сам мав намір повернутися на службу. Обіцяв, як скінчиться війна, забере їх додому. Та не судилося. Повернувся в порожню холодну хату і помер в гарячці від тифу [9].

Брата й сестер Гузанів розлучили на довгих сім років, тимчасово навіть евакуювали у зв'язку з військовими діями в Моравію. Молодша сестричка в прикрих обставинах померла. Майбутній священник у дитинстві зазнав багато несправедливості, прикрощів, часом і голоду, а ще, як поділився згодом, - «так мало я стрічав ніжності і серця» [9].

Перебуваючи в скрутних життєвих умовах, юнак не переставав працювати над собою, виявляючи великий талант до науки. Під Божою опікою сирота без жодної матеріальної підтримки 23 травня 1932 року успішно завершує навчання в Станиславівській класичній державній гімназії з українською мовою навчання. Тут він опановував, зокрема, польську,

латинську, грецьку, німецьку мови. Серед членів державної комісії був о. В. Коновалець, який залишив свій підпис в свідоцтві Романа Гузана про закінчення навчання з блискучими успіхами з предмету релігії [9].

Здібний юнак, відчуваючи покликання до священства, в 1932 році вступає до Станиславівської духовної семінарії, яку закінчив 1936 року [18, с. 22]. Великий вплив на формування майбутнього душпастиря мав ректор семінарії отець-доктор святого богослов'я Авксентій Бойчук. Він завжди підтримував талановитого студента і згодом, навіть із заслання в далекій Воркуті, листувався з колишнім семінаристом, по-батьківськи ділився найпотаємнішим та давав відомості, які пізніше лягли в основу праці о. Романа з історії Церкви [6; 9]. 1 червня 1936 р. Роман Гузан був рукоположений на священника в безженному стані єпископом доктором Іваном Лятишевським, професором церковної історії [1, арк. 132].

Фотопортрет о. Романа Гузана

Першою парафією о. Романа Гузана було село Нижнів Устецького деканату, де він служив сотрудником від 31 липня 1936 року до 31 липня 1938 року [1, арк. 132]. Люди намагались не пропустити змістовні проповіді молодого душпастиря. Кожне слово входило до глибин їхніх душ і торкалось ніжних струн і почувань, іноді парафіяни обтирали сльози з очей. Також о. Роман викладав релігію в семикласній школі і двох експонованих школах в Нижневі. Успішна праця молодого священника була належно оцінена і його призначено з 1 серпня 1938 року до 1 квітня 1939 року сотрудником з правом управи в Тудорові Гусятинського деканату [1, арк. 132].

Будучи сотрудником в селі Ковалівка Бучацького деканату від 2 квітня 1939 року о. Роман пильно опікується церковним хором, створює духовий

оркестр, організовує прощу до Зарваниці [1, арк. 132; 9]. Однак з приходом радянської влади, яка переслідувала Церкву, а згодом і з німецькою окупацією краю, настають часи важких випробувань. І тут о. Роман ділив з людьми всі кривди, нестатки, муки.

З 9 серпня 1942 року о. Романа скеровують сотрудником в місто Надвірну [1, арк. 132]. Після війни розпочалось примусове «навернення на православ'я» і репресивні органи починають цікавитися священиками, які відмовляються підлягати юрисдикції ініціативної групи по возз'єднанню Греко-Католицької Церкви з московським православ'ям. Коли в жовтні 1945 року заарештували пароха Надвірної о. Михайла Цюпика, під час допиту його запитують, де проживав о. Роман Гузан, і отримують відповідь: «В сторожці біля церкви» [9].

З 19 грудня 1944 року о. Роман обіймає парафію в Делятині і стає, як записано в хроніці «Книга священнодійств церкви Різдва Пресвятої Богородиці», «дарунком св. Миколая для парохіян» [11]. Тривалий період (з літа 1944 року, коли о. Захарій Золотий емігрував на Захід [13, с. 387]), Делятин не мав сталого священика. Якийсь час його обов'язки виконував ієромонах-студит Платон (Павло Будзінський). За тодішнім церковним поділом до Делятина належала ще церква в Лоевій, бо церкву св. Івана Богослова в Лузі на деякий час було прилучено до Заріччя [19, с. 109-110]. Отець Роман мешкав у приватному будинку Ключівської-Пендорак, бо парохіальний дім зайняла військова частина НКВС. Він активно цікавився подіями, які відбуваються в містечку та окрузі, вів хроніку, яка збереглась донині. Парафіяни глибоко поважали свого духовного отця, який у важкі часи переслідувань був з ними, був їхньою втіхою, добрим дбайливим пастирем [9]. Вони горнулися до Церкви. Як занотував о. Роман, «до 6 травня 1945 року Передвеликодню сповідь відбуло в Делятині разом з Любіжною 1190 осіб» [11].

В той час влада розпочала нещадне переслідування Греко-Католицької Церкви. Отець Роман був одним із тих, хто не приховував своїх переконань, тому його чекав арешт і хресна дорога після так званого «з'єдинення».

Дев'ятого-десятого травня 1945 року о. Гузана затримано РВ НКДБ в Яремчі, перетягаючи на православ'я. Наступний запис свідчить, що 15 вересня 1945 року священика змушують поїхати до Станиславова на бесіду з уповноваженим із справ релігійних культур, який заборонив о. Роману поминати в відправах католицьку Церкву, єрархію й здійснювати священнодійства в Делятинській церкві за те, що о. Гузан не хотів піти по юрисдикцію до адміністратора о. Пельвецького. Та все ж, як свідчить хроніка церкви, о. Роман організує 21 вересня 1945 року храмове свято Різдва Пресвятої Богородиці. Останній його запис в Книзі священнодійств датується 23 вересня [11].

В 1990 році в далекій Австралії побачила світ книга о. Степана Венгриновича «Добровільно». В ній є нарис «Мій напарник», де автор дає таку характеристику о. Роману Гузану: «.сирота, без матері і батька,

вихований в захоронках і бурсах, вдача тверда і шорстка, як дубочок-відземок, нема такої бурі, щоб його зломилася. Тому й на Сибір попав, бо не дався нагнути.» [14, с. 138].

В 1950-56 роках о. Гузан перебуває на засланні в населеному пункті Джонка Хабаровського краю [9]. Із збереженої трудової книжки довідуємося, що священник 5 червня 1950 року зарахований в Іннокентійовський ліспромгосп на посаду лісоруба [10, с. 2-3]. З 1 червня 1952 року його переводять в будівельне управління № 4 на посаду робітника. 30 листопада 1954 року о. Роман Гузан звільнений з БУ в зв'язку із хворобою [10, с. 2-3].

Зі спогадів о. С. Венгриновича, який два роки був напарником при одній пилорамі по різанні на дранку колод, листів о. Р. Гузана, адресованих Марії Степанівні Гарасимів та іншим знайомим, дізнаємось, що священник хворіє, пухнуть ноги, турбують запальні процеси, висока температура. Попри те він працює, а також відправляє Служби Божі. За чашу йому служить порцелянове горнятко. В листі від 2 травня 1954 року, зокрема, о. Роман повідомляє, що «Великдень пройшов для душ величніше, ніж попередній, хоча зовнішньо скромніше. До 400 причасників. При 10-х парах невідкличних навірників, що є тут, це потішаючий об'яв. 10 березня цього року відправив Службу Божу за о. Михайла Цюпика, 12 березня - за померлого о. Жупанського, 18 березня - за померлого о. Кузьму з Фитькова, 20 березня - за померлого о. Чеховського (що був в Іваніківці), 22 березня - за помершу п. Чеховську, 11 березня - за померлого нашого екс. Григорія, за померших взагалі священників, 1 травня - за всіх бувших парафіян». Дня 9 січня 1955 року він повідомляє, що «пашпортів жадних, підписуватись ходимо, як досі, раз у місяць» [6; 9; 15].

Отець Роман потерпає за стан української мови в Джонці, яку там не викладали в школі. В листі від 15 березня 1956 року він зауважує: «Коли б не наша зухвалість правити, співати, навіть і говорити людям, то може вже з них лишилось би було лише бидло з українства» [6]. Священник завжди цікавився звичаями та обрядами, збирав народні пісні, фіксував топоніми та їх тлумачення. Навіть на засланні в Хабаровському краю він записав і поклав на ноти багато пісень, зокрема, «А в нашого егомосця», «На Великдень задзвонили», «Чета крилатих», «Що то за часи настали» [6].

Зберігся документ, підписаний комендантом УМВС Хабаровського краю А. Шаймардановим, в якому є такі відомості: «На основі постанови Ради Міністрів СРСР від 12 березня 1956 року Гузану Роману Миколайовичу, 1910 р. н. дозволено повернутись до місць попереднього проживання тому, що він звільнився зі спецпоселення за інвалідністю (інвалід II групи)» [3].

Священник повертається зі спецпоселення до Станіслава і, згідно зі збереженою довідкою, працює сезонно при будівництві аптеки № 8 з травня 1956 по листопад 1957 року [4, с. 1]. Намагається здобути фах бухгалтера. Про це свідчить свідоцтво за № 688/2 про завершення повного курсу навчання в Львівському міжобласному комбінаті УПК ЦСУ УРСР за

спеціальністю бухгалтера промислових підприємств 2 грудня 1960 року [7, с. 1-2].

Після повернення із заслання о. Роман зустрівся зі своїми друзями-священиками і з перших же днів включився в душпастирську працю катакомбної УГКЦ, підпільно обслуговував греко-католицьких вірних в Івано-Франківську, Калуші, Долині, Тисмениці, Стрию, Бучачі, Надвірній, Деятині, Дорі [9]. Літургії відбувались за зачиненими дверима і заслоненими вікнами, але з відкритими серцями.

Як згадує Архієпископ і Митрополит Тернопільсько-Зборівський Василь Семенюк, в підпільній семінарії, якою він керував у Дорі, о. Роман Гузан викладав історію Церкви і Святе Письмо. Його підпільним іменем було псевдо «Мудрий» [8].

У роки переслідувань о. Роман Гузан ретельно фіксував хроніку катакомбної Церкви та поневоленого українського народу [12]. Є надія, що ця праця буде надрукована і побачить світ.

За відомостями, отриманими від вірних УГКЦ, о. Роман вставав о 5 годині ранку, відправляв Службу Божу, багато молився. Був надзвичайно аскетичним в побуті. Їв мало і тільки пісню їжу. Одягався скромно, взував влітку і взимку одні черевики. Був надзвичайно жертовний, щиро допомагав потребуючим. Як характеризували його ще із заслання - «відчуває біду другого і дуже чутливий на добро» [9].

Отець Роман ретельно дотримувався вимог конспірації. Адже за священиками УГКЦ був постійний нагляд. З «Короткої характеристики уніатських священиків, які проживають в Надвірнянському районі» інформації виконкому Надвірнянської районної ради довідуємося: «Гузан Роман Миколайович, 1910 р. н., уродженець с. Верб'ятин Бучацького району Тернопільської області, українець, проживає в м. Надвірній, вул. Нова, 85 на квартирі у громадянки Дем'янчук. В даний час ніде не працює, пенсії не отримує» [2, арк. 30; 5].

Підірване здоров'я дедалі частіше давало про себе знати. Отець Роман оселився в маленькому будиночку в Надвірній, де була тільки переділена навпіл кімната і кухня. В хатині мав невеличкий престолік, антиминос з іконами святих мощами. Тут молився за український народ, за його віру і волю. Однак обширний інсульт, перенесений священиком, спричинив параліч, і він на довгий час був прикутий до ліжка [9].

Без останку віддавши себе рідній Церкві, ревний душпастир, ісповідник віри Роман Гузан помер у Надвірній 11 серпня 1992 року, на 82-у році життя і 57-у році священства. В останню дорогу його проводжали єпископ-ординарій Івано-Франківської єпархії Софрон Дмитерко та єпископ-коад'ютор Павло Василик, численне духовенство, студенти Духовної семінарії та вірні УГКЦ [9].

Постать о. Романа Гузана займає одне з чільних місць серед цілої плеяди ісповідників віри, вона назавжди вписана в літопис тернистої історії катакомбної УГКЦ. Випивши до дна чашу терпіння, душпастир відійшов до

Господа. А нам залишив зразок безмежної вірності і відданості католицькій вірі і своїй Церкві.

Список використаних джерел і літератури:

1. ДАІФО. - Ф. 504, оп. 1, спр. 330г (Метрика кліру Станиславівської єпархії за 1887 - 1941 рр. Том 6). - арк. 132-133.
2. ДАІФО. - Ф. Р-388, оп. 2, спр. 123 (Документи (інформації, довідки, списки) про наявність та діяльність уніатів, покутників, бувших монахів і монахинь за 1975 рік). - арк. 30.
3. Довідка про о. Р. Гузана від коменданта УМВС Хабаровського краю А. Шаймарданова (березень 1956 р.) // Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче.
4. Довідка про сезонну роботу на будівництві аптеки № 8 з травня 1956 по листопад 1957 року // Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче.
5. Коротка характеристика уніатських священників, які проживають в Надвірнянському районі, підготовлена виконкомом Надвірнянської районної ради // Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче.
6. Листи о. Р. Гузана, адресованих Гарасимів Марії Степанівні та іншим знайомим // Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче.
7. Свідоцтво за № 688/2 про завершення повного курсу навчання в Львівському міжобласному комбінаті УПК ЦСУ УРСР за спеціальністю бухгалтера промислових підприємств 2 грудня 1960 р. // Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче.
8. Спогади Архієпископа і Митрополита Тернопільсько-Зборівського Василя Семенюка про підпільну семінарію в Дорі // Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче.
9. Спогади вірних УГКЦ в Дорі, записані С. Флис // Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче.
10. Трудова книжка Романа Миколайовича Гузана // Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче.
11. Хроніка «Книга священнодійств церкви Різдва Пресвятої Богородиці в Делятині» // Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче.
12. Хроніка катакомбної Церкви та поневоленого українського народу. Записав о. Роман Гузан // Музей етнографії та екології Карпатського краю м. Яремче.
13. Блажейовський Д. Історичний шематизм Станиславівської (Івано-Франківської) єпархії від її заснування до початку Другої світової війни (1885 - 1938): англійською мовою. - Львів: Місіонер, 2002. - С. 303, 387.
14. Венгринович С. Добровільно: спогади / С. Венгринович. - Мельбурн - Аделаїда, 1989. - 205 с.

15. Слуги Божі: о. Степан Венгринович // Самбірсько-Дрогобицька єпархія УГКЦ: [електронний ресурс] - режим доступу: <http://www.sde.org.ua/svjatyni/slугy-bozi/item/2668-o-stepan-vengrynovych.html>.
16. Флис С. Отець Роман Гузан: ісповідник віри, педагог, дослідник історії Церкви // Нова Зоря: [електронний ресурс] - режим доступу: <http://www.novazorya.if.ua/last/2866-2016-07-29-13-21-39>.
17. Храм Св. Володимира Великого м. Надвірна // Коломийська єпархія Української Православної Церкви Київського Патріархату: [електронний ресурс] - режим доступу: <http://kolomija.com/165-hram-sv-volodimira-velikogo-m-nadvirna.html>.
18. Шематизм всего клира греко-католицької Єпархії Станиславівської на рік Божий... - Станиславів, 1935. - С. 22.
19. Шематизм всего клира греко-католицької Єпархії Станиславівської на рік Божий. - Станиславів, 1938. - С. 164.

Svitlana FLYS

FATHER ROMAN GUZAN (1910 - 1992): CONFESSORS OF THE FAITH, TEACHERS, RESEARCHERS CHURCH HISTORY

The article highlights the way of life priest Roman Guzan, pet Stanislaviv Theological Seminary, vicar pastors in villages lower, Tudor, Kovalivka, city Nadvirna and village Delyatyn, arrested for refusing to join the ROC and exiled for their loyalty Church to special settlements in Khabarovsk Krai, then - pastor "Catacomb" Church, Church history teacher in a clandestine seminary.

Keywords: *Father Roman Guzan, seminary, vicar, catechists, exile, chronicles the church, catacomb Church.*